

Katona Magda Nasrin¹

Az afgán tálibok külpolitikája és államiságuk elismerésének kérdései

The Afghan Taliban's Foreign Policy and Questions of Recognition of Their Statehood

Ha egy terrorszervezetnek nyilvánított, elszigetelt felkelőcsoport megragadja a hatalmat, nyit a külvilágra és konszolidálódik, államuk elismerése olyan stabilizáló tényező, amely csökkenti a biztonsági kockázatokat Afganisztánban, annak környezetében és a régióban, sőt globális szinten is. Az afgán tálibok második kormányzással eltelt három éve során, a dohai tárgyalásokon megedződve kiterjedt nemzetközi kapcsolatokat alakítottak ki, bár ezek elsősorban a gazdasági, biztonsági és humanitárius szektorokra fókuszálnak. Ez idő alatt bebizonyosodott, hogy a montevideói egyezmény állam ismérveinek lényegében eleget tettek, tartós békét, egységes közigazgatást teremtettek, nincs rivális erő, amely komoly katonai kihívást idézne uralmuk ellen, uralják az ország egészét. Kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal rendelkeznek, elismeréssel vagy elismerés nélkül. A de facto elismerést első ízben 2024. január 24-én Kína adta meg, amikor Hszi államfő átvette a tálib nagykövet megbízólevelét. A nemzetbiztonsági kockázatok mérlegelése során fontos kérdés, hányan követik majd és képesek lesznek-e a tálibok teljesíteni a nemzetközi közösség normáit, amelyekkel kiérdemlik a de jure elismerést, amely stabilizáló faktor lehet.

Kulcsszavak: *de jure és de facto elismerés, állami kritériumok, diplomáciai kapcsolatok*

If an isolated insurgent group seizes power, which was declared a terrorist organisation, opens up to the outside world and consolidates its rules, their state recognition is a stabilising factor that reduces security risks in Afghanistan, in its neighbourhood and the region, and even globally. During three years of their second government, the Afghan Taliban have established extensive international relations, getting experience by the Doha negotiations, although these relations are primarily focused on the economic, security and humanitarian sectors. During this time, it was proven that the Taliban's governance essentially fulfilled the state criteria of the Montevideo

¹ A politikatudomány kandidátusa; igazgató, Afganisztánért Alapítvány, e-mail: afgfound@gmail.com

Convention, they created lasting peace, a unified public administration, there is no rival who would pose a serious military challenge to their rule, their governance extends on the whole country. They have extensive international relations with or without de jure recognition. The de jure recognition was given by China on 24 January 2024, when the head of state received the ambassador's credentials. When considering national security risks, an important question is whether the Taliban will be able to fulfil the standards of the international community with which they can earn de jure recognition that may be a stabilising factor.

Keywords: *de jure and de facto recognition. state criteria, diplomatic relations*

Bevezető

A tálibok nemzetközi kapcsolatai unikális jelenségeket produkáltak, amelyeknek elemzése és kutatása fontos feladat. Példa nélküli, hogy egy nem állami entitás, amelynek számos vezetője a nemzetközi terrorszervezetek listáján található, a világ egyes számú szuperhatalmával egyenlő, sőt a feltételeket diktáló félként nemzetközi egyezményt köt. Az afganisztáni tálibok már nem tekinthetők a nemzetközi közösség páriáinak, mint első uralmuk idején. Második kormányzásuk három éve alatt diplomáciai elismerés híján is kiterjedt nemzetközi kapcsolatokat folytattak.

Az ország érzékeny geostratégiai fekvése, a különböző régiókat összekötő szerepe, nyersanyagokban gazdagsága, valamint az új hidegháborús nemzetközi konfrontáció miatt Afganisztán továbbra is a nemzetközi érdeklődés kereszttüzében marad. A kulcszó a geostratégiai és a geoökonómiai konnektivitás, különböző régiókat elválasztókból a jövőben azok összekötője lehet. A nemzetközi kötelezettségek betartása az államiság fontos ismérve és alapvető követelmény a nemzetközi kapcsolatok szereplőivel szemben. Ám a globális hatalmak nem fogják feláldozni a térségbeli érdekeltségeiket, inkább a tálibokat készítetik a játékszabályok betartására. A „Nagy Játzsma” újjáéledt, amelynek a tálibok fontos szereplői.

A nemzetközi kapcsolatok vizsgálatának kevésbé ismert területe egyes országok vagy nem állami szereplők külkapcsolatai terén a tradicionális és modern elemek vizsgálata. A vizsgálat további tárgya, ha egy nem állami szereplő állami szereplővé válik, külkapcsolatai hogyan befolyásolják ezt a folyamatot, és kormányra kerülésüket követően ezek a kapcsolatok miként alakulnak, biztonsági rizikóvá vagy stabilizáló faktorrá válnak. Ezek a tanulságok a politikai néprajz, a nemzetközi tanulmányok és biztonságpolitika terén egyaránt új eredményekkel kecsegtetnek. Kutatásaink során külön vizsgálat tárgyát képezi a diplomáciai elismerés nélkül is aktív nemzetközi viszonyrendszer sajátosságainak, ezek biztonsági kockázatainak feltárása, az állami legitimitás forrásainak vizsgálata.

E kutatások eredményei a nemzetközi jog, a diplomáciatörténet és a biztonságpolitika számára egyaránt új adalékokkal szolgálnak, továbbá segítséget nyújtanak különböző lehetséges forgatókönyvek felvázolásában, prognózis felállításában.

A tálib külpolitika

A tálibok külkapcsolataik alapelveit a királyság idejétől, az ország semlegességének korszakától eredeztetik. A frissen szárnyait bontó tálib mozgalom 1995-ben kibocsátott washingtoni nyilatkozatában az 1964-es alkotmányt deklarálta kül- és belpolitikája alapjának, és az emigrációban élő volt uralkodó, Zahir sah hazahívását ígérte. Később nem ebbe az irányba fejlődött a táliboknak a külvilághoz fűződő viszonyrendszere. A nacionalista szárny és a pakisztáni madraszákban szocializálódott vallási szélsőségesek belső küzdelme mindmáig jellemzi a csak kívülről egységesnek tűnő tálib mozgalmat. Előző uralmuk alatt (1996–2001) a tálibok semmit sem értettek a külpolitikából. Akkori kormányukat mindössze három ország, Pakisztán, Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírátus ismerte el.

Kidolgozott külpolitikai koncepciójuk, definiált programjuk és széles ívű világképük most sincs, átfogó elemző-értékelő tevékenységre képtelenek, külpolitikai orientációjuk nem meghatározott, de rendelkeznek az utóbbi másfél évtized tapasztalatán alapuló némi vezérfonállal, amely a diverzifikált külpolitika pragmatizmusán alapul, semleges és el nem kötelezett álláspontra helyezkednek. Ennek a hagyománya a múltban gyökerezik, a régió országai, a globális hatalmak, különböző szövetségek közötti lavírozás 1973-ig meglévő tradícióját eleveníti fel.

Külpolitikai irányelvek megfogalmazása nélkül is tudatos stratégiai kapcsolatépítés jellemzi munkásságukat, noha velük szemben a külvilág óvatos. Az eltelt két évtized során módszeresen tevékenykedtek kapcsolataik építésén és páriából a nemzetközi kapcsolatok jelentős szereplőivé váltak. Elsajátították a nemzetközi kapcsolatok ápolása számos módszerének alkalmazását, a többpólusúvá vált világban lavírozást, háttéralkukat, tárgyalási technikákat, taktikázást, miközben egyre nagyobb önállóságra tettek szert. Úgy vélik, hogy észszerűbb a térségben kiújuló nagyhatalmi vetélkedés során egyik oldalhoz sem csatlakozni, de ezt a megújuló nagy játszmat a maguk javára fordítani. A multilateralizmus, semlegességre törekvés elvei mellett ugyanakkor külpolitikájuk globális és regionális ellentétek kihasználása gyakorlatának mentén formálódott. Ilyen ellentétekre épül a globális szinten Oroszországgal, Kínával és az Egyesült Államok és szövetségesei ellenében Iránnal való kapcsolatuk, vagy ezeknek vetélkedése a közép-ázsiai posztszovjet köztársaságokban a dominanciáért. Sikeresen tárgyaltak az Egyesült Államok kormányával, ugyanakkor jó kapcsolatokat alakítottak ki Oroszországgal és Kínával, az Európai Uniót is megkísérelték manipulálni az Egyesült Államok ellenében.

A szélesebb értelemben Afganisztánt környező országokkal jelentős mértékben fejlődtek kapcsolataik. Pakisztánhoz fűződő sajátos viszonyuk ellenére sem szeretnének egyetlen államtól sem függeni. Egyes csoportjaik a pakisztáni érdekekkel szembeni egyenlőség gyanánt is jó viszonyt alakítottak ki Iránnal. A módszeres külkapcsolat-építés során függőségük csökkentésére törekednek. Afganisztán összekötő kapocs Dél-Ázsia, Közép-Ázsia és az Öböl térsége, valamint a Közép-Kelet, Eurázsia és Kína között. Türkmenisztán semlegessége a régióban lehetséges modellül szolgál számukra. Ily módon számottevő különbség lelhető fel a Gáni-kormány, valamint a tálibok külpolitikai világképe között.²

² HARPVIKEN 2021.

Mintegy három év telt el azóta, hogy a tálibok Afganisztánban másodszor is hatalomra kerültek, de a tálib mozgalom még mindig nem tudott sikeres katonai szervezetből politikai formációvá válni. Csoportjaik nem rendelkeznek egységes politikai vízióval.

Bámulatos katonai sikereiket az ország egészére kiterjedő jó közbiztonság megteremtésére át tudták váltani, az ország egész területe négy és fél évtized óta először áll egységes, szuverén hatalom fennhatósága alatt. Utóbbi az államiság igen fontos kritériuma. A nemzetközi elismerés egyetlen determináns tényezője az államiság ismérveinek megléte.

Az államiság általános ismérvei

Az 1933-ban megkötött montevideói konvenció szerint az államiság négy ismérvvvel rendelkezik: 1. állandó lakosság; 2. definiált terület, amelyen nincs külföldi katonai erő vagy belügyeibe történő egyéb beavatkozás; 3. adott ország területén kizárólagosan kormányzó kormány, amely hatékonyan gyakorolja a külső és belső szuverenitást, kiaknázza az állam természeti kincseit; 4. rendelkezik a más államokkal való kapcsolatépítés és -fenntartás képességével, nemzetközi szerződéseket köt és azok hatálya alatt áll, nemzetközi igényeket fogalmaz meg más államokkal szemben, részt vesz nemzetközi szervezetek munkájában, azok szabályait és feltételrendszerét magára nézve kötelezőnek ismeri el, a nemzetközi gazdasági rend szereplője (kereskedelem, pénzügyek, beruházások, fejlesztés révén),³ továbbá külföldi joghatóság alól mentességet élvez, állami javakat vagy állami vagyont külföldön birtokol.⁴

Az elismerés

Az elismerés az állam vagy kormány létezésének elismerése, még akkor is, ha az már az elismerés előtt létezett, ezáltal erősíti az adott entitást. Az elismerés sokkal szűkebb törvényes aktus, mint az államok közötti kapcsolatok normalizálása, vagy egyik kormánynak a másik általi elfogadása. Merőben különbözik a bilaterális kapcsolatoktól. A diplomáciai kapcsolatok és a törvényes elismerés nem elválaszthatatlanok. Diplomáciai kapcsolatok elismerés nélkül is fenntarthatók.

Az elismerés formája lehet kinyilvánított, feltétel nélküli elismerés, vagy hallgatóságos elismerés, amit bármely aktus eredményezhet, amely ténylegesen elismeri az új államot. Lehet továbbá feltételes elismerés, amikor az elismerés megadása az államiság normál elismerésén túlmenően konkrét feltételekhez kötött, lehet visszatartott elismerés, valamint ennek ellenkezője, az idő előtti elismerés, amikor még adott állam nem rendelkezik az államiság összes attribútumával.

Olyan afgán kormánnyal, amely biztosítja polgárai alapvető jogait, és nem fogad be terroristákat, a legtöbb állam szerint együtt lehet működni és elismerni, ám ezek hiányában a legtöbb állam az elismerést jövődől politikai megoldás feltételéül szabja.

³ The Montevideo Convention on the Rights and Duties of a State, 1933.

⁴ BRIDGEMAN–GOODMAN 2021.

Az állam elismerése adott geopolitikai entitásnak egy másik állam általi nemzetközi jogi értelemben vett állami státuszának egyszerű kinyilvánítás révén történő elismerését jelenti.

Egy kormány elismerése annak az elismerése, hogy adott rezsim rendelkezik azokkal a jogi eszközökkel, hogy az illető állam nevében fellépjen. Amennyiben egy állam normál diplomáciai kapcsolatokat tart fenn az új kormánnyal, ez csupán annak kinyilvánítása, hogy az a kormány hatékony, ám nem szükségszerűen legitim. Az elismerés nem jelent morális vagy politikai jóváhagyást, sem diplomáciai kapcsolatok létesítését és vice versa. Egyik doktrína szerint nem elismerendő legitimként az a kormány, amely katonai puccs vagy forradalom révén került hatalomra mindaddig, amíg demokratikus megerősítést nem nyer. Amikor adott állam elismerésben részesít egy kormányt, személyek csoportját ismeri el kompetensnek, hogy állami szervként működjön. Az elismerés egyetlen előfeltétele, hogy a terület jelentős része és az adminisztratív apparátus feletti ellenőrzés révén hatékonyan gyakorolják a szuverén hatalmat. Ha a korábbi kormányt folytatólagosan legitim kormánynak ismerik el (de jure kormány), noha területének javát elvesztette,⁵ és ezt az ellenőrzést egy új, más kormány gyakorolja,⁶ amellyel adott állam normalizált kapcsolatokat tart fenn, ez pusztán annak a kinyilvánítása, hogy az új kormány hatékony, nem pedig legitim. Ha puccsal vagy forradalom révén került hatalomra, addig nem jutalmazták legitim státusszal, amíg demokratikus megerősítést nem nyer. Ez esetben, ha mégis elismerik, az elismerés ténye hatást gyakorol hosszabb távú túlélése esélyeire nézve. A második világháborút követően általában államokat és nem kormányokat ismertek el. Az ismérv a hatékonyság, a kapcsolatok folyamatossága. Az elismerés nem feltétlenül deklaratív, államfői látogatás vagy bilaterális egyezmény útján is történhet. Abban az esetben, ha lehetséges implicit elismerés is, és ez kényelmesebb adott helyzetben, a kapcsolatot létesítő állam kijelentheti, hogy ez az aktus nem jelent diplomáciai elismerést.

A területi elismerés annak elismerését jelenti, hogy az állam működik, és fennhatósága kiterjed adott határokon belüli területre.

Az elismerés körülményeit tekintve több elmélet létezik. A konstitutív elmélet szerint akkor tekintendő egy állam működőnek, amikor a már meglévő államok elismerik az új államot, nem pedig akkor, amikor rendelkezik az államiség lényeges ismérveivel. A deklaratív elmélet szerint azon államok esetén, amelyek már az elismerés előtt is léteztek, az elismerés formális.⁷

Az elismerés jogi hatásai

A nemzetközi elismerést nyert állam eljárhat külföldi bíróság előtt, hatalmat gyakorol polgárainak közössége és annak javai felett, hatalma van a földterületek és vagyontártyak felett. Amikor egy állam elismerést nyer, az általa kötött egyezmények, létesített

⁵ TALMON 1998.

⁶ 1996 és 2001 között a legtöbb állam a Rabbáni-kormányt ismerte el, noha területének mintegy 90%-át elveszítette, és a tádzsikisztáni Kulabban székelt, míg a tálibok Afganisztáni Iszlám Emirátusát csak Pakisztán, Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emirátusok részesítette elismerésben.

⁷ ANDERSON 2021.

nemzetközi jogi kötelezettségek is elismerést nyernek. A de jure és a de facto elismerés következményeinek különbsége az alábbi, 1. táblázati összefoglalásban látható.

1. táblázat: A de jure és a de facto elismerés következményeinek különbsége

de jure elismerés	de facto elismerés
ideiglenes	határozott időtartamú
kiseb értékű elismerés	teljes körű elismerés
feltételhez kötött	visszavonhatatlan
felkelés révén létrejött állam kapja	alkotmányos úton létrejött állam kapja
teljes körű diplomáciai mentességgel nem jár	teljes körű diplomáciai mentességgel jár
külföldi javak nem járnak neki	az állam külföldi javaival rendelkezik

Forrás: PETERSON 1997

Az elismeréssel kapcsolatosan különböző nézeteket megfogalmazó doktrínák állnak rendelkezésre. A Tobar-doktrína szerint akkor adható meg az elismerés, ha az állam irányítása demokratikus módszerekkel történik. Ezzel szemben az Estrada-doktrína szerint akkor ismerhető el egy állam, ha de facto létezik. Míg a Betancourt-doktrína szerint nem ismerhető el egy állam vagy egy kormány, ha katonai úton jött létre. A Stimson-doktrína értelmében nem lehet elismerni azt a térséget új államként, ahol az új állam nemzetközi területeket tart ellenőrzése alatt anélkül, hogy ott béke lenne.

A nemzetközi jog és a diplomácia terén az elismerés azt jelenti, hogy egy állam elismeri egy másik állam létét, és azt hogy kormánya képes képviselni azt a külügyek terén. Az államok és kormányok elismerése együttesen vagy egymástól függetlenül is történhet, az állam elismerése azonban kormánya elismerésének előfeltétele. Az elismerés különösen fontos a nemzetközi jog aspektusából, mert segít megállapítani, hogy adott entitás államként képes-e a nemzetközi jogban előírt jogait és kötelezettségeit gyakorolni, valamint egy rezsím, adott állam kormánya képes-e ezeket a jogokat és kötelezettségeket az állam nevében gyakorolni. Ennek ellenében az állam felelősséget vállal érte, hogy kormánya ezeket a jogokat és kötelezettségeket miként gyakorolja még akkor is, ha adott kormány megszűnik létezni, és másik kormány váltja fel.

A nemzetközi gyakorlat szerint az elismerést ki lehet nyilvánítani hivatalos közlemény útján vagy a partnerállammal közös cselekmények révén, nagykövetek megbízóleveleinek váltása vagy bilaterális egyezmény révén. Kétségtelen, hogy Afganisztán mint állam létezik, de az előző évek során felmerült, hogy ki képviseli azt, a Gáni-kormány képviselői vagy a tálibok. A nemzetközi jog értelmében egy rezsímet akkor tekintenek adott állam kormányának, ha „hatékony ellenőrzést” gyakorol az állam felett, a klasszikus meghatározás szerint, ha a rezsím „sikeresen nyújtotta ésszerű biztosítékát az állam azon képességének, hogy fenntartsa magát, ellássa belföldi feladatait és a nemzetközi jog szerinti külföldi kötelezettségeit”.⁸A nem elismert kormány akciói is létesíthetnek nemzetközi jogi kiváltságokat és kötelezettségeket adott állam számára. Alapjában ez a de facto elismerés. De az államok kiváltságok szélesebb skáláját nyújtják olyan kormányoknak is, amelyeket hivatalosan nem ismernek el. Ez is a de facto, formális elismerés. Azok a rezsímek,

⁸ COCHRAN 1968.

amelyeket nem ismertek el kormányok gyanánt, nem fordulhatnak más államok belföldi bíróságaihoz, nem tarthatnak igényt az állam külföldi javai feletti tulajdonjogra, nem gyakorolhatnak ellenőrzést államuk külképviseletei felett, vagy nem élvezhetnek elismerés esetén járó más előnyöket. Míg ezek nem esnek nagy súllyal a latban minden bilaterális kapcsolatban, ám jelentőségük nagyobb nagyhatalmakkal szemben. Ezért az államok elismerési politikájukat minél több országgal koordinálják.

Egy új kormány hallgatólagos elismerése akkor történik, ha rutinszerűen adott állam kormányának tekintik őket. De gyakran ódzkodnak az elismerést nyíltan kifejezésre juttatni, különösen forradalom vagy rendkívüli hatalomátvétel esetén. Ilyenkor az államok az elismerést külpolitikai eszköznek tekintik, feltételül szabják, hogy egy rezsim ismerje el nemzetközi kötelezettségeit, demokratikus reformokat hajtson végre, hódoljon be adott politikai vitában. Esetleg az általuk favorizált ellenzéki mozgalmat részesítik elismerésben, még akkor is, ha tényleges ellenőrzésük kétséges, legitimitást és az állam forrásaihoz való hozzáférést biztosítanak számára. Belső instabilitás, a politikai biztonság hiánya esetén a legtöbb állam vonakodik adott kormányt elismerni.

Az elismeréssel kizárólag államok élnek. Számos nemzetközi szervezet konkrét érdekek által vezérelve bizonyos rezsimekkel szemben úgy jár el, mint az (elismert) kormányokkal. Eljárásuk azonban nem feltétlenül tükrözi a tagállamok elismerési politikáját. Az ENSZ Közgyűlés megbízólevelé akkreditációs bizottsága ajánlásokat tesz, hogy ki képviselje a tagállamokat, erről szavaz az összes tagállam, nem feltétlenül saját elismerési politikájának megfelelően. Mint már említettük, az elismerés és a diplomáciai kapcsolatok létesítése különbözik. Noha az állam elismerése a diplomáciai kapcsolatok létesítésének feltétele, számos állam tart fenn diplomáciai kapcsolatokat elismerés nélkül is. A diplomáciai kapcsolatok létesítése vagy fenntartása az államok interakcióinak korántsem egyedüli módját jelentik. Bármely állam küldhet megbízottakat vagy nem állami szereplőket, akár magánembereket is, hogy kapcsolatba lépjenek külföldi rezsimekkel, és fogadhat tőlük ilyen szereplőket.

A nemzetközi elismerés is különböző formákkal rendelkezik. Egy új kormány törvényes elismerése a nemzetközi jog szerint akkor történik meg, ha ténylegesen ellenőrzése alatt tartja az általa uralt területet. Az amerikai gyakorlat következetlen, amely időnként járulékos tényezőket is magában foglal, például feltételül szabja, hogy adott kormány tartsa tiszteletben az állam nemzetközi kötelezettségeit, vagy demokratikus legitimitációval rendelkezzen.

Az elismerés nem jelenti feltétlenül a kapcsolatok normalizálását, vagy az elismert állam politikájának jóváhagyását. Egymást elismerő államok vagy kormányok diplomáciai kapcsolatai megromolhatnak, szankcionálhatják egymást, visszavonhatják a külföldi segítségnyújtást, megszakíthatják kereskedelmi kapcsolataikat, vagy akár hadsereget küldhetnek egymás ellen.

Mindezekre az amerikai–afgán kapcsolatokat szokás példának felhozni. Az Amerikai Egyesült Államok 1921-ben ismerte el Afganisztánt mint független államot, és 1935-ben létesített vele diplomáciai kapcsolatot. Noha a 20. század során legalább két évtizedig nem ismert el afgán kormányokat, a diplomáciai kapcsolatokat valamely szinten mégis fenntartotta velük. A 20. század utolsó amerikai nagykövete Adolph Dubs volt, aki 1978 júliusában, már a marxista hatalomátvételt követően adta át megbízólevelét Taraki elnöknek. 1979 februárjában szélsőbalos militánsok elrabolták, majd a kiszabadításáért vívott tűzharc

során életét vesztette. Ezt követően az Egyesült Államok nem zárta be ugyan kabuli nagykövetségét, de ideiglenes ügyvivők révén képviseltette magát, akiknek tevékenysége nem kötött megbízólevél átvételéhez, és nem kíván szükségszerűen elismerést. Az amerikai diplomátákat a nagykövet meggyilkolását követően sem evakuálták az országból. Dubs nagykövet megbízólevelének átadása azt jelentette, hogy akkor még az Egyesült Államok elismerte az afganisztáni marxista rezsimet. Ez a helyzet a szovjet csapatok bevonulásával megváltozott, a nagykövetség munkatársait ellenben csak 1989 januárjában evakuálták. A korlátozott amerikai diplomáciai jelenlét nem jelentette a Nadzsíbullah-rezsim legitimitációját. A mudzsáhid rezsim alatt, akárcsak korábban, Washington, D.C.-ben működött az afgán nagykövetség, és a Rabbáni-kormány is birtokolta New Yorkban az ENSZ-képviselést, mint korábban a marxista rezsimé. „Afganisztán hatékony központi hatalom híján van, polgárháborús harcokkal a mudzsáhid szervezetek milíciái között” – hangzott az amerikai álláspont, kifejezésre juttatva, hogy Afganisztán csak a hidegháborús kontextusban volt fontos az Egyesült Államok számára. Amikor a tálibok és a Rabbáni-kormány vetélkedett, hogy ki képviselje Afganisztánt, a legtöbb ország nem foglalt állást, meghagyva a Rabbáni-kormányt külképviseleti pozícióban, az ENSZ akkreditációs bizottsága pedig elnapolta a döntést. 1997-ben az Egyesült Államok bezáratta a washingtoni afgán nagykövetséget, a tálib kormányt csak Pakisztán, Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírátsok kormánya ismerte el. Szankciók és nemzetközi elszigeteltség közepette tengődtek 2001. szeptember 11-ig. A tálib rezsim megdöntését követően 2001. december 22-én az Egyesült Államok újra megnyitotta kabuli nagykövetségét, amelynek személyzetét 2021. augusztus 15-én, a második tálib hatalomátvételt követően evakuálta.

A második ideiglenes tálib kormány nemzetközi elismerésének kérdései

Három évvel a tálibok hatalomra kerülését követően sincs az országnak alkotmánya, nincsenek törvénykönyvei. Nehezen tudta őket a nemzetközi közösség állami szereplőként befogadni, kapcsolataik a biztonsági és a gazdasági szektorokra korlátozódnak. Noha maguk a tálibok nem érdekeltek a dzsihád exportjában, a nemzetközi közösséget aggasztja az al-Káida térségbeli jelenléte, amellyel a tálibok viszonya rossz, afganisztáni jelenlétüket nem tartják kívánatosnak. Őket is aggasztja az Iszlám Állam Khorászán szervezetének aktivitása, amellyel harcban állnak, és a Tehrik-i Taliban-i Pakisztán tevékenysége is, amellyel ambivalens a viszonyuk. Ugyan támogatják őket a pakisztáni kormányzattal szemben, de aggasztja őket, hogy miattuk elmérgesedhet viszonyuk a ravalpindii tábornokokkal. Mindezek következtében a nemzetközi közösségnek tálibokhoz fűződő kapcsolataiban mindenekelőtt a biztonságpolitikai megfontolások és az óvatosság játszanak szerepet.

A másik fontos szempont a geopolitikai, geostratégiai, regionális gazdasági és világgazdasági összekötő jelleg. A nemzetközi közösség adott kérdésekre fókuszált, a globális diplomácia helyett óvatos partnerséget igyekszik kialakítani a tálib kormányzattal.

Mindennek következtében a tálibok nemzetközi kapcsolatai unikális jelenségeket produkáltak. Példa nélküli, hogy egy nem állami entitás, amelynek számos vezetője a nemzetközi terrorszervezetek listáján található, a világ egyes számú szuperhatalmával egyenlő, sőt a feltételeket diktáló félként nemzetközi egyezményt köt, ahogyan ez a 2020-as dohai egyezmény létrejöttékor történt. Noha a tálibok a külkapcsolataik terén úgyesen

használják a politikai zsarolást is, ám a politikai nyomásgyakorlást velük szemben is számos területen alkalmazzák, így az emberi jogok, külföldi terrorszervezetek jelenlétének kérdése, a kormányzási legitimitás elnyerése, a diplomáciai elismerés és az ország külföldi bankokban lévő pénzének visszatartása terén, de a büntetés Damoklész kardját is lebegtetik felettük.

2021 augusztusában, hirtelen hatalomra kerülésüket követően a nemzetközi közösség még nem akarta befogadni őket. 2022 novemberében az ENSZ közgyűlése elfogadta a A/RES/77/10 határozatot „Az afganisztáni helyzetről,” amely 116 igen, 10 nem szavazattal arra szólította fel a tagállamokat, hogy ne részesítsék diplomáciai elismerésben a tálib rezsimet, amelyet nem tekintettek a köztársaság legitim utódjának, a legtöbb ország mégis kapcsolatokat tartott fenn velük.

A tálibok másodszor hatalomra kerülése nem jelentette automatikusan a diplomáciai kapcsolatok megszakítását. Kabulban számos külképviselet – redukált szinten és létszámmal ugyan, de folyamatosan – tevékenykedett, és számos fővárosban a működő afgán külképviseletekre (Teherán, Moszkva, Iszlámábád, a pesavari főkonzulátus) fogadták a tálib rezsim újonnan kinevezett diplomatáit.

A velük szemben alkalmazott szankciók ellenére a tálibok diverzifikált, széles körű nemzetközi kapcsolatokkal rendelkeznek, amelyek által a régió egyes országainak proxyereiből egyre önállóbb hatalmi tényezőjévé válnak. Ezt táplálja új ideológiai elemként a globális vezető hatalmak térdre kényszerítésének, a világ legerősebb hadseregei felett aratott győzelmének mítosza, ehhez járul az afgán nacionalizmus új eleme gyanánt a sarus, turbános tálibok mint nagyhatalom mítosza. A diplomáciai elismerés ismerveiből csak országuk területi integritását, a teljes ország feletti ellenőrzésük kritériumait hangsúlyozzák a legyőzhetetlenség narratívája szerint, a nemzetközi egyezmények etikai követelményeinek betartását nem.

A gyakorlatban ez a viszonyrendszer nemzetközi elfogadottság híján, partikuláris érdekek mellett a lehető legalacsonyabb szinten (a biztonság, kereskedelmi útvonalak és gazdaság tárgykörére koncentrálna) realizálódott. Külkapcsolataikat a bilateralizmus mellett a regionális diplomáciában való részvétel jellemzi.⁹ A legitimitás kérdéséhez tartozik a jogutódlás problematikája az anyagi javak vagy segélyek, így a külföldi kinnlevőségek, vagy az országban hagyott vagy külföldre kivitt NATO-fegyverzet tekintetében is.

Noha a globális hatalmak jelenléte Afganisztánban csökkent, érdekeltységük a tágabb régióban egyáltalán nem mérséklődött, ellenkezőleg.¹⁰ Az egymással vetélkedő nagyhatalmak nem hagyják magukra Afganisztánt, a katonai vetélkedés áttevéődött a diplomáciai versengés síkjára, a tálibok az ország geostratégiai pozíciói, Afganisztán összekötő jellege miatt a különböző övezetek között, valamint ásványkincsei okán a megújult „Nagy Játssza”, a geopolitikai vetélkedés fontos szereplői.

A tálibok küzdelmét Pakisztán, Kína, Oroszország, Katar és Irán¹¹ kormánya részesítette támogatásában, ám egyik sem sietett 2021. augusztus 15-ét követően diplomáciai elismerésben részesíteni őket. Imrán Hán, akkori pakisztáni miniszterelnök a tálib

⁹ Crisis Group 2023.

¹⁰ HARPVIKEN–TAJBAKHS 2016.

¹¹ GOHEL 2010.

hatalomátvételre úgy reagált, hogy „az afgánok széttörték a megszállás bilincseit. A Nyugat egy második 9/11-et kockáztat, ha nem ismeri el a tálibokat.”¹²

A tálibok egyes országokhoz fűződő kapcsolatainak vizsgálatánál fontos szempont, hogy a tálib mozgalom nem egységes, egyes csoportjaiknak az egyes államokhoz fűződő kapcsolatai eltérőek. Barádar molla csoportja függetlenedni szeretne Pakisztántól, Indiával jó kapcsolatokat szeretne, valamint továbbra is fenntartja a párbeszédet az amerikai kormány képviselőivel.

Ezzel szemben egyes csoportjaik továbbra is a ravalpindii tábornokoktól függenek. Ez gazdasági téren is igaz, az ország nyersanyagkincseit olcsón, nemzetközi áron alul bocsátják rendelkezésükre. Fontos körülmény, hogy a pakisztáni várakozások ellenére a tálibok második kormányzásuk alatt sem ismerték el államhatárként a két országot elválasztó Durand-vonalat.

A teheráni kormánnyal a tálibok viszonyrendszere bonyolult, amelyet aggasztott a nyugati katonai jelenlét Afganisztánban, így segítséget nyújtott számukra, de a tálibok kormányra kerülését követően az iráni vezetés számos aggályt fogalmazott meg, és hamarosan súlyos vita robbant ki közöttük a határfolyók vízének felhasználása ürügyén.

Az iráni héják vetélytársat látnak a modern, hazája nemzeti érdekeit képviselő kiművelt főkből – különösen a női munkaerőben, azt a szekularizáció zászlóvivőinek tartva –, mivel Afganisztán szétesésében érdekeltek, szeretnék megakadályozni a fegyveres erők modernizálását nacionalista tiszti karral a tálibok konszolidációja révén, a nemzeti egység megakadályozására törekednek, szélsőséges afganisztáni iszlám szervezeteket is támogatnak, nemcsak felekezeti kisebbségeket. Nemcsak a Szíriából hazatérő Fatimijún dandár harcosai jelentenek veszélyt, de a legszélsőségesebb szalafista szervezeteket is támogatásukban részesítik. Ők állnak a nők oktatását ellenző ultrakonzervatív kandahári sejkék, Hibatulla emír köre mögött; iráni mintára párhuzamos kormányzás és párhuzamos haderő kialakításához nyújtanak segítséget neki. Már korábban is támogattak a nyugati koalíció elleni harcukban tálib csoportokat, akárcsak a Karzi-kormány korrupt, bomlasztó mudzsáhid elemeit. Érdeklükben áll a permanens háború fenntartása Afganisztánban, a káoszba süllyedő országban a nemzetközi kábítószert-útvonalak ellenőrzése, keleti szomszédjának a drog- és hadigazdaságtól való függése, a széthulló országból területek, mindenekelőtt Herát térségének megkaparintása „a történelmi Khorászán helyreállítása” pretextusában nemcsak területnyerés, de politikai tőke kovácsolása végett.

Hibatulla emír körének pedig iráni kapcsolatai, saját hatalmi centrumának Kandaharban iráni mintára kiépítése, ultrakonzervatív intézkedései, kormányzásának egyre autoriterebb vonásai, törvények helyett dekrétumokkal kormányzása, tartományi vallási tanácsok révén az ellenőrzés gyakorlása minden szinten a kormányzás felett, a tálib rezsim biztonságpolitikája alakításának kisajátítása, elszigetelő politikák, a kettős hatalom politikai és biztonsági törésvonala mentén terrorszervezetek megbúvásának lehetősége különösen óvatosságra intik a diplomáciai elismerést fontolgató kormányokat.

Hibatulla Ahundzáda pedig úgy véli, Afganisztán integrálódása a nemzetközi kapcsolatok rendszerébe aláássa Afganisztán függetlenségét. Állítása szerint a köztük és a nemzetközi közösség között fennálló ideológiai különbségek akadályát képezik, hogy tartós egyezményeket kössenek a nemzetközi közösséggel. Ez az elszigetelő politikák

¹² Lásd: www.youtube.com/watch?v=S6pp8alHPhk

gazdasági egyezmények és biztonsági együttműködési szövetségek megkötésének egyaránt akadálya, ugyanis a tálibokkal folytatott érintkezése során a nemzetközi közösség elsősorban erre a két kérdéskörre fókuszál. Ezt az elszigetelésre törekvő politikát ellenzi Barádar molla gazdasági ügyekért felelős miniszterelnök-helyettes, Jákub molla védelmi miniszter, Szirádzsuddin Hakkáni belügyminiszter és természetesen Amír Hán Muttaki külügyminiszter köre, akik hangsúlyozzák a sokszínű, diverzifikált nemzetközi kapcsolatok fontosságát.

2023–2024-ben megtörni látszik a tálib rezsim nemzetközi elismerése feletti jég. Mindazonáltal, míg Hibatulla köre és külhoni támogatói szava dominál a hatalom gyakorlása felett, államuk nemzetközi elismerésének meglesznek a korlátai.

Mint láttuk, a nemzetközi elismerésnek különböző formái vannak, e különböző formák alkalmazása a fenti ellentmondások feloldásához is segítség gyanánt szolgálhat.

Teljes körű elismerés

Mint már említettük, a nagyköveti megbízólevelek cseréje teljes körű elismerést jelent. Kína volt az első ország, amely 2023 szeptemberében nagykövetet küldött Kabulba, akinek megbízólevelét Hibatulla emír nevében Barádar molla miniszterelnök-helyettes és Muttaki külügyminiszter vették át. 2024. január 30-án pedig Maulavi Azadullah Bilal Karimi, a tálib kormány első nagykövete átadta megbízólevelét Hszi elnöknek.¹³ A kínai kormány már 2022. április 6-án a tálibok rendelkezésére bocsátotta a pekingi afgán nagykövetséget. A kínai kormány elsőbbségének a gazdasági összekötő jelleg (a pamíri Vakhán folyosó kiépítése, a közúti forgalomnak az üzbejsztáni Termezt az afganisztáni Mazár-i Saríf városával, majd a pakisztáni Pesavarral összekötő vasútvonal kiépítése, bányászati koncessziók) mellett biztonságpolitikai okai vannak, a pekingi kormány garanciát kapott a táliboktól, hogy nem támogatják a Kelet-Turkesztáni Iszlám Mozgalmat.

A de facto elismerés

A de facto elismerés provizórikus, a kapcsolatépítés a későbbi hivatalos elismerés lehetőségét hozza magával. Az afganisztáni tálibokkal való együttműködés révén geopolitikai célkitűzéseiket megvalósítani kívánó vagy gazdasági haszonra törekvő államok egyezményeket kötnek a tálibokkal, külképviseleteket működtetnek és delegációkat cserélnek, ám mindaddig nem részesítik őket diplomáciai elismerésben, amíg a tálibok nem tekinthetők a nemzetközi rendszer felelősségteljes tagjának. Az ENSZ Alapokmány és egyéb nemzetközi szerződések kötelezettségei, az emberi jogok tiszteletben tartása nem nemzetközi jogi ismervei az államként elismerésnek, hanem a politikai kapcsolatok körébe tartozó feltételek. Nem szükséges az elismerést deklarálni, államfői látogatás vagy magas szintű diplomáciai kapcsolatok révén is történhet, ugyanakkor el nem ismert kormányokkal is fenntarthatók diplomáciai kapcsolatok. A formális diplomáciai elismerést használhatják

¹³ DURSO 2024.

a nemzetközi közösség tagjai a politikai befolyásgyakorlás eszközeként is, amikor az emberi és kisebbségi jogok iránti elkötelezettséghez kötik a diplomáciai elismerést.¹⁴

2024 áprilisában 21 ország rendelkezik diplomáciai kapcsolatokkal a tálib kormánnyal. Elsőként Pakisztán fogadott tálib ügyvivőt 2021. október 28-án. Ezt követte Türkmenisztán 2022. április 6-án az asgabádi afgán nagykövetség átadásával a tálibok számára. Oroszország 2022. március 31-én fogadta egy tálib ügyvivő megbízólevelét, és április 9-én létesített diplomáciai kapcsolatot a tálibokkal. A teheráni kormány 2022 júniusában nyitotta meg kabuli nagykövetségét, majd a tálib ügyvivőt, Mohamed Afzal Hakkánit 2023. február 26-án fogadta, és átadta neki a teheráni afgán nagykövetséget. Őket követte Venezuela és Eritrea. Ezek az országok síkra szálltak a tálibok befagyasztott pénzének felszabadításáért. Katar 2022 júliusában minősítette a tálib mozgalom dohai irodáját nagykövetséggé, és nyitotta meg ügyvivővel kabuli nagykövetségét. 2023 márciusában a tálibok főkonzulátust nyitottak Dubaiban. Kazahsztán 2023. április 19-én, India 2023. október 1-jén, Malajzia 2023. október 11-én, Üzbegisztán 2024. február 2-án, az Egyesült Arab Emírátsok 2024. március 2-án, Türkmenisztán 2024 márciusában nyitotta meg kabuli nagykövetségét. Kirgizisztán 2023 szeptemberében küldött diplomatákat Afganisztánba, hogy tanulmányozzák a diplomáciai kapcsolatok lehetőségét.

Tádzsikisztán mind a Gáni-féle köztársasági kormányt, mind a tálibok Iszlám Emírátságát elismeri. Míg a dusanbei afgán nagykövetséget a Gáni-kormány diplomatái működtetik, ám a badakhsáni Khorogban található afgán főkonzulátust 2024 márciusában átadták a tádzsik hatóságok a táliboknak. Jelenleg 105 ország, az Egyesült Államok, az EU országai, köztük Magyarország is ellenzi az elismerést, vagy álláspontja nem világos.

Az elismerés sajátos formája a *harcoló félként elismerés*, sokszor az anyaország vagy szövetségesei nem ismerik el a felkelőket hadviselő félként, ám de facto hadviselő félként bánnak velük, a nemzetközi hadviselés módszereivel hadat viselnek ellenük. Ez történt 2001 után az afganisztáni tálibokkal, különösen, amikor 2009-ben az amerikai kormány felvette képviselőivel a kapcsolatot, és rendszeresen tárgyaltak velük, miután a tálibok 2012-ben politikai irodát nyitottak a katari Dohában.

A tálibok nemzetközi kapcsolatainak sajátosága, hogy ideiglenes kormányuk több tagja, illetve mozgalmuk is több államnál és nemzetközi szervezetnél a nemzetközi terroristák és terrorszervezetek listáján szerepel. A kormánytagoknak a beutazási tilalom ellenére kell eleget tenniük a nemzetközi kapcsolatokból eredő kötelezettségeiknek. Az amerikai kormány 2002 és 2015 között a tálib mozgalmat terrorszervezetnek tekintette, ám a Department of State terrorszervezetek listáján sohasem szerepeltek. Kanada, Kirgizisztán, Oroszország, Tádzsikisztán és Törökország még mindig terrorszervezetnek tekinti őket. Oroszország és a FÁK-országok álláspontja változóban, Kazahsztán 2005 és 2023 között tekintette őket terrorszervezetnek, de már levette őket a külföldi terrorszervezetek listájáról, Ausztrália és Kazahsztán követte ezt a példát. Oroszország nyilván revideálja álláspontját. A regionális együttműködésben érdekelt közép-ázsiai köztársaságok és Azerbajdzsán követik példáját. Az Egyesült Államok érdekeit Kabulban Katar képviseli. Az amerikai kormány nyilván nem hagyja, hogy Afganisztán teljes mértékben kínai érdekszférába kerüljön, főleg a bányászati koncessziók és az infrastruktúra-szerződések terén. Fel kell oldania a szankciókat. Ha a diplomáciai elismerés irányába lép, a dominóhatás szerint számos ország

¹⁴ HÖGGER 2015.

követi. Carter Makasian megállapítása szerint a 9/11 támadásokat követően az amerikai adminisztráció tévesen vélte, hogy a tálibok elválaszthatatlanok az al-Káidától.¹⁵ Graham Smith szerint valójában a tálibok afgán nacionalisták, akik nagyrészt az afgán identitásért harcolnak. Tévedés volt a tálibokat nemzetközi dzsihádistáknak tekinteni, valójában ők vallásos nacionalisták, akiket hitük fűt, valamint az idegen hódítókkal szembeni ellenállás nemzeti hagyománya. Washingtonnak revideálni kell korábbi álláspontját, és óvatosan kapcsolatba kell lépnie Kabullal.¹⁶

A nemzetközi szervezetek is megkezdtek elhárítani a tálibok jövőbeli elismerésének törvényes akadályait. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa már nem bélyegzi terrorszervezetnek a tálibokat, és levette őket a szankciós listákról. A diplomáciai kapcsolatok ellenére, Oroszország, amely tart az iszlám radikalizmustól, még mindig terrorista csoportnak tekinti őket.

Kérdés továbbá, hogy lehet-e államként működni anélkül, hogy az entitást más államok elismernék? A diplomáciai elismerés hiánya nem jelenti azt, hogy nem tekintik egymást partnerállamnak. A tálibok bebizonyították, hogy az államközi kapcsolatok bilaterális füzérében ez a kérdés áthidalható. Am nemzetközi szervezetek tagságához adott számú tagállam hozzájárulása szükséges, a nemzetközi egyezményekbe való befogadáshoz pedig az összes tagállam egyhangú hozzájárulására van szükség.

Konklúzió

A diplomáciai kapcsolatokban, bár veszített jelentőségéből, de még mindig leginkább a hagyományos, „konstitutív” vagy „determinatív” megközelítés honos, amikor egy állam kormányát részesítik elismerésben, illetve definiálják, hogy viseli-e adott entitás az állam ismérveit. Ezek alapján a tálibok második állama jellegét és kötelezettségeit tekintve¹⁷ állami szereplőnek számít. Napjaink felfogása szerint azonban az állam nemzetközi kötelezettségeinek az emberi jogok, a nemzetközi büntetőjog, a gazdasági jog, valamint az állam nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem terén az ENSZ BT határozatai szerint, a nemzetközi konvencióknak megfelelően köteles eleget tenni. Mindezeket nem tekintheti belügyének.¹⁸ E téren a tálibokkal szemben az elismerés terén indokolt az óvatosság.

A tálibok nemzetközi kapcsolatait a globális és regionális vetélkedés erőtereiben való lavírozás jellemzi. Utóbbiak a Perzsa-öböl térsége, a dél-ázsiai régió, valamint Közép-Ázsia, amelyeknek Afganisztán a peremei, ám a peremek metszéspontján helyezkedik el.

Ami a jövőt illeti, a tálibok élénk nemzetközi kapcsolatai, az ország érzékeny geostratégiai fekvése és különböző régiók peremének metszéspontjában ezeket összekötő szerepe miatt, nyersanyagokban gazdagsága, valamint az új hidegháborús nemzetközi konfrontáció okán Afganisztán továbbra is a nemzetközi érdeklődés kereszttüzében marad. Am a nemzetközi kötelezettségek betartása az államiség fontos ismérve és alapvető követelmény a nemzetközi kapcsolatok szereplőivel szemben. E téren a nemzetközi közösség óvatos partnerséggel közelít a tálibokhoz. Ugyanakkor a globális hatalmak nem fogják feláldozni

¹⁵ Lásd: <https://academic.oup.com/book/400261>

¹⁶ SMITH 2016.

¹⁷ SAUL 2021.

¹⁸ DAVIDS 2012.

a térségbeli érdekeltségeiket, inkább a tálibokat készítetik a játékszabályok betartására. A „Nagy Játsszma” újjáéledt, amelynek a tálibok fontos szereplői.¹⁹ Ám ha a regionális vetélytársak érdekei szerint nyílt kenyértörésre kerül sor soraikban, a diplomáciai elismerés továbbra is várat magára.

Felhasznált irodalom

- ANDERSON, Scott R. (2021): History and the Recognition of the Taliban. *Lawfare*, 2021. augusztus 21. Online: www.lawfaremedia.org/article/history-and-recognition-taliban
- BRIDGEMAN, Tess – GOODMAN, Ryan (2021): Expert Backgrounder: Recognition and the Taliban. *Just Security*, 2021. augusztus 17. Online: www.justsecurity.org/77794/expert-backgrounder-recognition-and-the-taliban/
- COCHRAN, Charles I. (1968): De Facto and De Jure Recognition: Is There a Difference? *The American Journal of International Law*, 62(2), 457–460. Online: <https://doi.org/10.1017/S0002930000102040>
- Crisis Group (2023): *The Taliban's Neighbourhood: Regional Diplomacy with Afghanistan*. Online: www.crisisgroup.org/asia/south-asia/afghanistan/337-talibans-neighbourhood-regional-diplomacy-afghanistan
- DAVIDS, Joseph William (2012): What Makes a State? *The New International Law*, 2012. március 2. Online: <https://thenewinternationallaw.wordpress.com/2012/05/02/what-makes-a-state/#:~:text=It%20must%20have%20a%20territory,some%20extent%2C%20by%20that%20community>
- DURSO, James (2024): Who Will Lead the Way To Diplomatic Recognition of the Taliban? *Defense.info*, 2024. február 18. Online: <https://defense.info/global-dynamics/2024/02/who-will-lead-the-way-to-diplomatic-recognition-of-the-taliban/>
- GOHEL, Sajjan M. (2010): Iran's Ambiguous Role in Afghanistan. *CTC Sentinel*, 3(3), 13–16. Online: <https://ctc.westpoint.edu/irans-ambiguous-role-in-afghanistan/>
- HARPVIKEN, Kristian Berg (2021): *The Foreign Policy of the Afghan Taliban*. PRIO Policy Brief 2-2021. Oslo: Prio. Online: www.prio.org/publications/12644
- HARPVIKEN, Kristian Berg – TADJBAKHSI, Shahrbanou (2016): *A Rock between Hard Places: Afghanistan as an Arena of Regional Insecurity*. New York: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190627232.001.0001>
- HÖGGER, Daniel (2015): *The Recognition of States: A Study on the Historical Development in Doctrine and Practice with a Special Focus on the Requirements*. Münster: L.I.T.
- KATONA Magda Nasrin (2022): Zawahiri halálának következményei a tálibok jövőbeli tevékenységére. *Hadtudomány*, 32(4), 19–30. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.4.19>
- PETERSON, M. J. (1997): The Forms of Recognition. In PETERSON, M. J. (1997): *Recognition of Governments. Legal Doctrine and State Practice, 1815–1995*. London: Palgrave Macmillan. 86–100. Online: https://doi.org/10.1057/9780230375895_6

¹⁹ KATONA 2022.

- SAUL, Ben (2021): Recognition” and the Taliban’s International Legal Status. *International Centre for Counter-Terrorism*, 2021. december 15. Online: www.icct.nl/publication/recognition-and-talibans-international-legal-status
- SMITH, Graeme (2016): *The Dogs Are Eating Them Now*. [s. l.]: Counterpoint.
- TALMON, Stefan (1998): *Recognition of Governments in International Law: With Particular Reference to Governments in Exile*. Oxford: Clarendon Press.
- The Montevideo Convention on the Rights and Duties of a State, 1933. Online: www.colombohurdlaw.com/montevideo-convention-on-the-rights-and-duties-of-states/#:~:text=This%20treaty%20was%20signed%20at,definition%20and%20rights%20of%20statehood.